

Erantzenerari

erantzuten

Jon Etxaide'ko neure adiskide zinzoiari onez.

AURRAITZ.

Betaurrean yaukat irea. Autu au bertan-bera istea litzakidatak errezenik, baiña maite yoadazan gai eta gogaiak aldezteko bildurrez zapuzteari beti eretxi yautzat kikilkeri ezezagari: keto, bildurti ta otzepelak etxuek iñoz iñuñ egin ba, egiteko andirik.

"Epaietan eta mintzairan zorrotz xamarra" nazela diflostak. Ba-dai-tekek. Min artzen yoat, ba, gure erri leunak ondo esan oi yozakan esakera, itz eta abar, yakintzaz landutako idazle askoren idaztortz-erpiñekaz lorrinduta ikustea. Lenago bere esan neuanez, **bete-beteko adiskidea** audalako esaten dauadaz, garbi ta argi, neure eretxiak. Baiña ik ondo dakik zelako biotzaren jabe nokan. Erra txarrentzat etxagok tokirik nire gogoan. Esan bear diranak esan, baiña beti lagun. Idaz-

ki onetan bere kolkoa erretan yaus-takan ezer etxoat ezkutaukoba, egiaren onarren. Eta ba-neioak neure azatzera.

Gure idazleak, guztiak ez esatearren, geien-geienak, erdal-zentzudunak dozak: erdal-aroan asi ta eziak, ikasketa guztiak erderaz egifiak eta bizitzako ar-emon guztietan erderea utsik erabili daroenak; eta euske-rea baiño beste izkuntzarik taiuz ez yakiekenak, euren bizitzako gorabera guztietan euskerea bakar-bakarrak erabilten yuekenak: euskeraz itz, euskeraz otoitz, euskeraz ames, euskeraz goznartu ta euske-rea baiño besterik entzuten ez dan mendartean jaiu, asi ezi ta bizi daitezanak aurrez entzun yaroetzezak, olakoeri, mingarri daitezcan esakera ta itzak. Ez adi arritu ba, adiskide maite ori, nik salatutako esa-

kerak erdal-“mentalidadearen” arnari dozak ba-ta. Bat aitatzeko, ire “baita ere itxaso zabalak” txarto esanda yagok. Euskaldun jatorrak etxuek ifioz esaten, Bizkaia'n beintzat, (eta euskera zaharrak esakeretan etxaukak alderik zuenean eta gurean), **baita be ama, baita bere mendiak** eta olakorik, **baita ama bere, baita mendiak be** ta abar ta abar baiño. Ik gorrotaten dozakan pizkunde-aldiko esakera bazterrera-garrietarikoak dok au bere; ala, euk polit deritzakenak onetsi...? “Ur onetik edateko bildur nindukan” bere eleieuk ifioz esango erderaz kutsutu bageko euskaldunak; “ur ori edaten bildur nintzoan” bai ostera. “Zeularik eskuan abaniku bat” **Itxasoa laiño dago**-n estakikala egin oan utsa txarto zuzendu dokala uste yoat. Gure aldean beintzat, “zuelarik eskuan” barik, “eskuan ebala (zuelarik)” esango gendukek. Bertso zaharretan irakurten dozak olako atzekoz-aurrekada asko, (oraingo olerkari batzueri bere bai). Antxiñako bertsoak irakurteak mesedetako beste kalte egin yaroatziek ba, ona ta txarra berezten etxakiekeneri.

Geioazan orain **-tzaz naskagarria**-rengana. Landara estitxagak mendau edo txertatu egin oi dozak beste igali-zugatz obeagoen menduekaz, igali obak emon dagiezan; eta ifiausi bere egin bear izaten dozak adaxka kaltegarriak kenduaz beste adarretan ale obeagoak izan dagiezan. Eta guk geuk ez ete yaukaguk es-

kubiderik geure izkuntza zaharri adaxka gauzeztanak kendu ta mendu barriren batzuk ezarteko pizte-aldi onen ondoren igali onak eta ugari damokezan?

Etxoat ulertan ire nahastea Jon. **Semea-ren-tzaz** ontzat artzien dok —ren— erdian izan ezkerok. Pekatu al yuagu ba, bearrezko ez diran adaxkatxuak ifiaustea? Idazle jakitunak etxuek idatzi, (errian etxoat ifioz entzun), etxuek idatzi ba, **zaurtu** bere **zauritu**-ren orde? Eta etxoagu idazten **maitasun** bere erdiko te kenduta? Baserritarren batzueri entzun dautsakelata, **gizonaren gafiñean** erabilteari ondo deritzak; eta **gizonatzaz** erabilteari txarto, goenengo idazleen lanetan irakurri-arren. **Ganean** zikin au dokalata beztelako adirazpen barrekarri baizen baztergarri batzu esango neuskezaz, baiña, ixildu bearra yaukat, zillegiztiari yautzadan begiramenarren.

Ez uste gero, neuri bere **-tzaz** oso gogoko yatanik; baiña gitxiago **gafiñean** lizuna Alengiz'en eta inguruko errietan gitxi-gitxitan entzuten da **gizonare ganean**. Eta bai, **gizona dala-ta...**, eta abar.

Aintza! Au itzaren ederra! Itzorkunlarietaz etxoat ifioz siñiskera andik izan eta itz eder oneri ik egin dautsakan azterketeaz bere enaigok arabera.

Zigurtasunez ez difioek esan bere, baiña etxoat uste Arana-Goiri'k ez

aren jarraitzailleren batek ain zustrai erkifetik sortu yeikeanik. **Aintzat euki. Aintzakotzat artu** sarri erabilten dozak, Bizkai-aldean beintzat, Aintzat artze orrek ez oteyok esan gura gaztelerazko "glorificar" edo antzekoren bat? Aintzat artzen yoat Jainkoa! txarto deritzak? **Ospe**, gazteleraz **fama** yñok Azkue'ren iztegiak, (txikiak beintzat), eta pizkunde-aroko idazleak bere **gloria** barik **fama** adierazteko erabilli yuek. Gure erriko abade jauna ez dok euskera barri-zalea, baiña, ez-etariko ingera barik erabilten yok **aintza**. Ez dok gero erreza gure Elizetan izparriak sartzea; ta au aspaldion sartuta yagok Eliza ta otoitzetan. Ganera **abestu aintza** ta beste asko ez dozak atzo goizeko itzak: ba-da, barri-sundea antxiña galdutakoak baiño. Zer ardura yauskuk nundik eta zelan sortuak dozakan? Beste izkuntzetako itzak jatorri onekoak ete dozak guztiak? Bai-yagok obarik! "Izkuntzak ezituk matematikak", "eztituk lege zorrotzaren jopuak", difiok. Zetan gozak orduan? Euk on deritzaken itz eta esakerentzat LIBERTADEA ta gogoko etxazakentzat bekoki illuna ta ezpena? Arlo onetan apur bat gozartu bearrean agoala uste yoat, Jon.

Eta orain 'ko errugearen aldia yoagu. Ik jarten dozakan ahapaldietan, geienetan beintzat, ez ete yagok, atzekoz-aurrera, oskidetasu-nagaitik? Antxiñako artzain-kanta baten urrengo au bere ba-yaukaguk:

 Ai! Au gabaren preziosoa!
 Jesus jaió da Belen'en .
 Etxe onetan sartu ete dan,
 billa gabilitza beraren.

Txit polita! Guztiz samurra eta olerkoia! Kili-kili yagitzak biotzean; baiña izkuntza azkaturako erabilgaitza. Esan egik **ama etxeko** naiz **izar zeruko** ta euskal-entzumen onaren jaube ba-az euk igarriko dok ondo ala txarto esanda dagozan. Atal oneik entzumenean mifiik eza-pa-dagiske benetako euskera asko entzuna ta egifia etzazen ezangarri. Euskerea bere edertasun, esakera ta esakuneekin unetaraifio sartuta yaukagunori, entzumenak etxaukuk parketan olako "aldrebeskeririk". Zorrozkero salatzen gaiozak olako lorrinkeririk esan ez dagigun.

Eneioik bape arrituten adibidetzat jarri doan izen-lerroak. Bai-yakiguk pizkunde aurreko idazle, idazkari ta empaidueri eusko-gogorik ezak erderakada asko idatziazio yautzi-ena. Gure errian **Odriozola** yagok deiturabat. Jatorrian **Oriosolo** zolan antza; baiña erdaldun idazkari edo zana zalakoren batek euskerazko berbak idatzi ezin yoazalako-edo, antzaldatu ta endekatu egin ei yoan, eta orain erdal-kutsuz baldraztuta yirauk.

Bai-yakiguk, euskaldunen artean, nor zekin etxetako dan adirazteko, geienetan, (beti ez gero), giza ta emakume-izenen atzetik etxe-izena jarten yoaguna, 'ko jarraien yokala: ba-da, **Nikas Gorgana'ko** Alexander Satzola'ko ta abar, eta ni

neu bere enaiagok oso-osoan onen aurka. Baiña euskera jatorrean iñok etxok esaten "Amasei seme auskalerri'ko", ez "bost lagun Mendata'ko" ez "lau bertsolari Muxika'ko". Eta bai, "Euskalerri'ko amasei seme", "Mendata'ko bost lagun" eta "Muxika'ko lau bertsolari". Ire liburuaren izenburuari, (tituluarri, barriz), ez deritzatak ondo, dai-tenik-eta olerkoiena baldin ba-dok bere. "Ezpaitziok eskubiderik euskal morfologia jatorra baztertzeko apeta utsez eta bere ordez forma berri bat asmatu". Eta etxagok euskal-eleizti jatorra bakoizkeriz, ordezko atzekoz-aurrerakada ta lo-rrinkeriekaz baztertako bere. Guztientzat neurri bardifia.

Benaparroan bakarrik ez, Txorie-ri'n, Mungi'n ta Gaminiz-aldean bere, (Bizkaia'n) "Nungoa zara?" ta, Sopela'ko, Derio'ko ta abar erant-zutuen yuek, baiña onek etxaukak ar-emonik **Matxalen Busturi'ko-gaz.**

'tar abizen (deitura ezan bear neioan, barriz) ta izenen erdian jartzea zustraiak artuta jagok gure elederrean ezeze errian bere ta ez gadizan buruaz ormea joten ibilli egiñak apurtuten. Ni neu, base-txetarra nokanez, izan naitekek Agerre'ko Balentif, naiz Balentif Agerre'ko; baiña i eu ez Jon Etxaide'ko ta ni bere ez Balendin Aurre'ko... Ni Aurre'koa enokanez, y bere etzaz Etxaide'koa ba-ta.

Ala, edo ta naiz (nai). "Bizkaia'n edo Gipuzko'an ken zaitez **ken-du** zaitez zillegi dirake" k karraska-

da itzela yagiztak entzumenean. O-tera, "Bizkaia'n **naiz** Gipuzko'an **ken** zaitez ta **ken-du** zaitez zillegi dira" gozo-goza entzuten yoat. Neure dzi guztian erdereaz kutsutu bageko baserritar utsen artean euskerea entzun eta egiten gau ta egun bi-zi izana nok eta ondo baiño obeto yakiat **edo, ala ta naiz (nai)**, ta beste itz asko bere, noz eta zelan erabilli bear diran. Entzumena ez dok salatari makala! Idazlerik geie-nak, euskerea ondo menperatuen etxuekalako, **edo** yarabillek beti eta au, akats au, kaltegarria yoagu eler-tirako. Gipuzko'n berezten ezpa-do-zuez bere, Bizkaia'n ondotxu berez-ten yoaguz, erdalkeriz kutsutako "jakintzuekandik" landa beintzat, goian aitaturiko itzak eta bardin **zein** eta **nor** be.

Oraingo euskaltzaleen artean lan-gilleentzat aukat, euskal-"gramatika"n barriz, ondo-ondo ikasitako-tzat, eta beti pozarren irakurten yoadaz ire lanak. Baiña alkar eza-gutu genduan aldian, (Etxaide'tar Jon intzan aldian), bare-bare en-billan euskal-arloan; eta Jon Etxai-detarra edo (Jon Etxaide'ko) biurtu azan ezkerero oro dakusk lauso gure elederraren pizkunde-larreetan. Le-nago euk idatziak bere ezez-garri etsiten dozak. Enok asko arrituten Neu bere aldakor xamarra nok, eta bear ba-dok, beste "metamorfosis"-en bat bere egingo yoagu guk biok oindifio. Gizonak aldakor utsak go-zak, Jon. Orduan, bear ba-da, Ba-lentif Agerre'ko edo Balentif Au-

rre izango nok ni; eta i, Etxaide'tar Jon barriro, edo Etxaide'ko Jon. Eta batak besteari begiratuta, irribarre larri banaz alkar agurtuko yoagu, Gennika'n edo Donosti-aldean, Urtzik onez. Orain yabilgukan autu adizkidekoi au goikoz-beera jarriko dok eta **napar** gozoaz ospatuko yoaguz, adiskidetazun osoz, geure aldaketa guztiak. Ez deritzak? Adiskide kutun aut eta eskerrak, "Mitxelena jaunaren alo-rrean ez adi uts arrapetan jardun" diraustakalako, baiña enok gitxigaitik bildurtekoa. Zikintako bildurrez etxean geratu daitena koldarra dok. Axukaldieri aurpegi emoten jakikana barriz, bioztuna. Ixillik dagoanak etxok utsik egiten, baiña ezer esan bere ez. **Zikinduta** urteteko bildurrez enok inoz kikilduta atseratu. Ez orixe! Ondotxu yakiat uger zikiflak kentzie-

ko.

Nire "Ume zapuztua" etxakala ain gogoko esan eustakanean enitzoan bape mindu. Ifloren txaloak artzieko barik neure gogo minbe-rea azazketako idazten yoadaz, ba, olerkiak. Eskerrik asko, barriro irakurriz benetako guma aurkitu badautzak.

Agur ba, Jon, biotz-biotzez; eta ez bururik berotu nire esanakaitik. Ik ortik eta nik emendik jarrai dagigun aurrera, gogaitzeke, bakoitzak bere asmu ta xedeen bidez geure izkuntzea indarbarrituten, eta gure amesak loratu daitezanean ezerezean suntzituko dozak araingo txikikeriok. Garaitza-irrintzi zolia oguziko yoagu orduan, biok-biotara, abost batez, Aralar-tontorretik, zeru urdiñak ur, ganean, eta oifetan eze-eze ta eder gure basoze-laiak. Ondo bizi ta urrengorarte.